

Ціпан Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-1356-2825
e-mail: 23ttss22@ukr.net

ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ В НУШ: МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА

Анотація. Стаття присвячена проблемі національно-патріотичного виховання молодших школярів засобами музейної педагогіки. Музейна педагогіка розглядається у статті як інноваційна педагогічна технологія, спрямована на виховання та розвиток особистості (особливо її аксіологічної сфери); як технологія, що пропонує якісно новий рівень освоєння культури і мистецтва на основі музейного зібрання і на цій основі реалізацію основних завдань національно-патріотичного виховання.

Вирізняють засоби музейної педагогіки: музеї, музейні фонди, музейне середовище (включає музейну колекцію, музейну справу, пошуково-дослідницьку діяльність), музейні предмети, музейні експозиції (виставки), музейна комунікація, що реалізується в музейних лекціях, уроках, екскурсіях, конкурсах.

Представлено типологію музеїв, які функціонують на базі закладів загальної середньої освіти, як-то: історичні, природничі, шкільні, літературні, художні, комплекси; схарактеризовано виховний потенціал музею закладу загальної середньої освіти (шкільного музею).

Здійснено короткий опис таких форм музейної педагогіки, як театралізований квест, інтерактивне заняття «Прабабусина скриня».

Ключові слова: технології виховання, музейна педагогіка, засоби і форми музейної педагогіки, молодші школярі.

Постановка проблеми. У Стратегії національно-патріотичного виховання, Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 рр., Концепції Нова українська школа, Концепції національно-патріотичного виховання у визначено завдання сучасної школи – підготовка компетентного випускника, громадянина, який працюватиме задля розвитку держави, а також патріота, готового стати на захист своєї Батьківщини. Тобто чітко окреслені вектори розвитку освіти у контексті національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотичне виховання спрямоване на «розвиток національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції України і її законів, відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей (Стратегія національно-патріотичного виховання, 2019). А виховання особистості, яка «життєдіє на основі національних та європейських цінностей, з повагою ставиться до національних символів держави, бере активну участь у громадсько-політичному житті країни, а головне – готова захищати і територіальну цілісність України» (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. (2022), відповідає ідеалам українського суспільства і виступає одним з найважливіших завдань закладу освіти.

Національно-патріотичне виховання в закладах освіти передбачає формування у здобувачів освіти національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. Воно здійснюється на всіх етапах навчання в школі, забезпечуючи при цьому всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. У вітчизняній психолого-педагогічній науці проблема національно-патріотичного виховання молоді і формування у неї почуття патріотизму і патріотичних якостей розглядається багатогранно і різноектотно.

Зокрема, теоретичний аспект патріотичного виховання молоді розкрито в роботах сучасних науковців О. Аврамчука, Р. Гулої, І. Дудки, Ю. Івченко, І. Курліщук, М. Мариненко, О. Онопрієнка, Г. Пономарьової, Я. Томашук, І. Ящук та інших.

Формування патріотизму у здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти досліджено в роботах Х. Бадрій, Н. Безлюдної, М. Спіхінної, О. Келаріу; форми і методи організації національно-патріотичного виховання з молодшими школярами висвітлили у своїх наукових працях Н. Васильківська, О. Дешко, Л. Дубровська, О. Савченко, М. Качур, В. Киричок, О. Сидоренко та ін. Ми погоджуємося з Н. Безлюдною, на думку якої, «надзвичайно важливим є впровадження національно-патріотичного виховання в початковій школі, оскільки молодший шкільний вік є найбільш сприятливим віковим періодом для формування патріотичних поглядів та почуттів дитини, морально-етичних принципів, утвердження національної ідентичності. Саме в цей період закладаються і формуються основи багатьох психічних якостей особистості, її ціннісні орієнтації, самооцінка» (Безлюдна, 2022).

Вважаємо, що національно-патріотичне виховання повинно здійснюватися системно, цілеспрямовано, з використанням сучасних виховних технологій.

Виховна технологія – це спосіб діяльності, взаємодія учасників виховного процесу, комплекс засобів діяльності вихователя як суб'єкта виховання, що спрямований на досягнення виховної мети та вдосконалення педагогічної

діяльності. Сам контекст поняття «технологія виховання» переводить практичну діяльність на шлях попереднього проектування, зводячи до мінімуму в ній педагогічні експромти. Замість окремих «виховних заходів», технології пропонують проект виховного процесу, який визначає зміст та відповідні види діяльності кожного вихованця.

У практиці роботи сучасного закладу освіти застосовують різні технології виховання: технологія виховання особистості в колективі (А. Макаренко), технології «вільного виховання» (вальдорфська педагогіка), гуманно-особистісна технологія (В. Сухомлинський), технологія особистісно орієнтованого виховання (І. Бех), технологія життєвого проєкту та життєвого проектування (І. Єрмаков, Д. Пузіков), технологія формування творчої особистості (Ю. Богоявленська, Р. Грановська, В. Паламарчук, О. Пехота, С. Сисоєва), технологія підтримки розвитку обдарованості вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів (О. Мариновська), технологія розвитку самостійності «Філософічні бесіди», технологія виховання в громадських організаціях, квест-технології, творчі майстерні, арт-технології, ігрові технології, шоу-технології, технології інтерактивності тощо. Кожна з них спрямована на досягнення виховної мети та вдосконалення педагогічної діяльності.

Оптимальною у контексті національно-патріотичного виховання здобувачів загальної середньої освіти загалом і молодших школярів зокрема, вважаємо технологією «музейна педагогіка».

Мета статті – окреслити виховний потенціал музейної педагогіки у національно-патріотичному вихованні молодших школярів у контексті НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музейна педагогіка – це галузь в освіті та вихованні, яка регулює відносини людини з предметно-культурним світом. Вона досліджує принципи, закономірності та методи роботи музею з аудиторією, пропонує якісно новий рівень освоєння культури і мистецтва на основі музейного зібрання. Першочерговим завданням музейної педагогіки є включення в освіту історико-культурної світової спадщини. Це значно розширює можливості вчителя і школяра, допомагає розуміти цінність справжніх речей минулих епох. Усе це робить життя насиченим, цікавим, сприяє розвитку загальної і національної культури, сприяє формуванню почуття приналежності до свого роду, краю, його величної історії та своєрідної культури українського народу.

У контексті національно-патріотичного виховання зростаючої особистості велика роль відводиться засобам музейної педагогіки, тобто тим надбанням матеріальної культури, які мають суспільно-історичну цінність та культурно-освітнє значення.

Засоби музейної педагогіки: музеї, музейні фонди, музейне середовище (включає музейну колекцію, музейну справу, пошуково-дослідницьку діяльність), музейні предмети, музейні експозиції (виставки), музейна комунікація, що реалізується в музейних лекціях, уроках, екскурсіях, конкурсах.

Розглянемо сутнісні характеристики окремих засобів музейної педагогіки:

музейна колекція – це сукупність музейних предметів, об'єднаних за певними ознаками;

музейна справа – це спеціальний вид музейної діяльності, що передбачає збір, комплектування, облік, зберігання, реставрацію, збереження культурно-історичних цінностей, наукове їх вивчення та експонування;

музейний предмет (експонат) – це найвірогідніше оригінал, який має велику наукову, меморіальну, історично-культурну цінність, його можна в певних умовах музейно-педагогічної діяльності брати в руки, розглядати. Він зберігає знаковість, образ-символ певної епохи, культури, позицію його творця. Музейні предмети виступають джерелом інформації, приваблюють відвідувачів, здатні викликати асоціації і впливати емоційно;

музейна експозиція – це цілеспрямована, науково обґрунтована демонстрація музейних предметів, які композиційно організовані, коментовані, технічно та художньо оформлені, утворюючи специфічний музейний образ природних та суспільних явищ. Експозиція виникає у зв'язку з потребою використання музейних предметів в освітніх цілях, а також для емоційного впливу на відвідувача (Музейна педагогіка в науковій освіті, 2020).

Сучасна музейна педагогіка розвивається у руслі проблем *музейної комунікації*, яка розглядається як процес спілкування відвідувача з оригінальними за своїм походженням і призначенням музейними експонатами. В основі цієї комунікації здатність відвідувача розуміти «мову речей» і здатність музейних фахівців вибудовувати за допомогою експозиції особливі невербальні «просторові висловлювання» (Камінська).

Зарубіжні вчені виділяються п'ять моделей формування музейної комунікації: *пізнавальна* (К. Хадсон) – відвідувач спілкується з співробітником музею; *естетична* (Д. Осборн) – відвідувач спілкується з експонатом, який набуває самоцінного значення, мета – естетичне сприйняття; *знакова* (Ю. Ромедер) – відвідувач через експонат, який є певним знаком соціально-історичного змісту, спілкується з його творцем в певних часових межах; *діалогова* (Р. Стронг, Е. Александер) – відвідувачі музею спілкуються між собою, а музей виконує функцію центру культурного та суспільного життя; *міждисциплінарна*: музей – місце співпраці фахівців різного профілю – музеєзнавців, психологів, педагогів, які співпрацюють у вирішенні комплексних проблем гуманітарного характеру (Камінська).

У цьому контексті вирізняється музейна інтерактивність, що передбачає активну участь музейної аудиторії в процесі музейної комунікації з метою набуття особистого досвіду для кращого освоєння музейного простору, включення відвідувачів музею в активну, творчу діяльність з предметами, колекціями експозицій, через різні культурно-освітні форми. У процесі цієї взаємодії активізуються різні канали сприйняття людини, такі як візуальні, тактильні, вербальні тощо.

На наш погляд, використання технології інтерактивності в музеї дає змогу: виявити організаторські здібності здобувачів освіти (орієнтація цієї технології на самостійність і активність при взаємодії з музейним простором); розвинути творчі здібності здобувача освіти (стаючи активним учасником інтерактивних форм культурно-освітньої діяльності музею, здобувачі освіти

виступають у ролі творців, тим самим вчать створювати та вигадувати щось нове, що сприяє розвитку креативного мислення);

удосконалювати комунікативні здібності (технологія інтерактивності дає можливість включитися в діалог, що відбувається між здобувачем освіти, співробітником музею чи музейним предметом, а також сприяє оволодінню основами взаємодії з колективом, досягненню взаєморозуміння у колективі тощо);

розвинути емпатійні здібності (музейна інтерактивність активізує різні канали сприйняття, що безпосередньо впливає на емоції та почуття здобувачів освіти; через ситуації співпереживання, співчуття до різних історичних фактів і подій, долі людей у них формується емпатія).

Нині функціонує велика кількість музеїв різних за профілем (специфікою) діяльності. Кожен з них займає своє місце в соціумі і виконує певну роль і функцію у суспільстві.

Музей закладу середньої освіти – це якісно нове виховне середовище, культурно-освітній простір для пізнання нового, формування морально-духовних та патріотичних якостей, організованого спілкування, діяльності, відпочинку. На базі закладів загальної середньої освіти функціонують:

історичні музеї, які засобами документів, військових предметів, зброї, подій розкривають історію краю і важливих історичних подій, що відбувалися на території країни в різні часи її становлення та розвитку;

природничі музеї – відображають історію краю в галузі природознавства (біологія, зоологія, ентомологія, кінологія);

шкільні музеї – розкривають історію розвитку освіти краю, окремо взятого закладу освіти, творчу діяльність вчителів та вихователів;

літературні музеї – пов'язані з літературною діяльністю письменників та поетів країни та краю, знаменитих письменників-земляків чи випускників школи;

художні музеї – присвячені життєвому і творчому шляху художників, народних майстрів, які народилися чи жили у цій місцевості, відображають їх творчість; вони виховують бережливе ставлення до художніх цінностей, поглиблюють знання в галузі теорії і історії культури. Літературні, музичні та художні музеї сприяють прищепленню любові і поваги до літературного та музичного мистецтва, розвивають естетичні уподобання відвідувачів, гордість за земляків, здатність до визначення цілей і їх подальшої реалізації (на прикладі життя і творчості відомих людей);

комплексні музеї – відображають історію країни та краю комплексно з позиції історії, літератури, музики, техніки, природничих наук тощо. До цього профілю належать краєзнавчі музеї з відділами історії та природи.

Характерними особливостями музею закладу освіти (шкільного музею) є:

адресність, тобто зміст музею та форми його діяльності спрямовані на взаємодію з школярами;

освітній потенціал та можливості музею закладу загальної середньої освіти зумовлені необхідністю сприяти формуванню та становленню школяра з опорою на феноменологічні властивості музейних предметів, що здійснюють цілісний вплив на інтелектуальну, емоційну та моральну сфери особистості;

тісний зв'язок з педагогікою, музеєзнавством, археологією, етнографією, нумізматикою, архівною справою, мистецтвознавством, що відіграє значну роль у формуванні національного світогляду школярів, забезпечує їх становлення як громадян країни, сприяє ранній професійній підготовці;

основні напрями функціонування музею ЗЗСО здійснюються під керівництвом вчителя-предметника за активної діяльності учнів або за їх безпосередньою участю;

головний стратегічний напрям розвитку музеїв закладів середньої освіти полягає у використанні сучасних освітніх та виховних технологій, що успішно реалізуються вчителями-предметниками в освітньому просторі.

Іншими словами, музей закладу середньої освіти (шкільний музей) відіграє важливу роль у патріотичному вихованні школярів, формуванні особистості, що має внутрішню потребу до пізнання історії творення і становлення держави, рідного краю, примноження національно-культурного багатства краю.

Завдяки сучасним освітнім технологіям нині набувають популярності нові типи музеїв: музей-експозиція, музей-клуб, музей-майстерня (студія), музей-лабораторія, музей-театр, музей-ігротека, музей-вітальня, музей-екскурсійне бюро, музей-кафе, віртуальний музей. Вибір того чи іншого типу музею, безумовно, залежить від потреб та можливостей конкретного закладу середньої освіти, від його зв'язків з фахівцями та місцевою громадою, а також від ініціативи, творчої фантазії та активності тих, хто проектує та створює музей.

Форми музейної роботи склалися десятиліттями та періодично змінювалися під впливом історичних подій, наукових пошуків та розробок, запитів соціуму. Деякі форми стали традиційними і використовуються в роботі різних музеїв. До них належать екскурсії, лекції (тематичні, навчальні), музейні семінари, консультації, виставки, музейні гуртки, клуби. музичні, літературні, тематичні, творчі вечори, вечори-інтерв'ю, поетичні вечори.

Зупинимось детальніше на такій формі музейної педагогіки як театралізований квест. Переваги цього виду музейного дозвілля полягають у тому, що він має форму гри, яка пробуджує уяву дітей, надає можливість отримати яскраві незабутні враження, вчить взаємодіяти у команді при вирішенні складних задач. Наводимо, зразки квестових завдань, що спрямовані на поглиблення й закріплення знань молодших школярів про народний одяг та аксесуари рідного краю:

1. Перед вами манекен з жіночим народним одягом Рівненщини. У коробочці знайдете листівки з назвами елементів вбрання. Розмістіть листівки на манекені відповідно до видів одягу. До завдання додаються листівки: «хустка», «сорочка», «запаска», «постоли».

2. Пригадайте та продемонструйте п'ять способів використання сокири жителем села.

3. За допомогою координатора гри навчись зав'язувати хустку незаміжній дівчині, молодиці, заміжній жінці поважного віку.

4. За допомогою координатора навчись вишивати гладдю та шестикутним хрестиком на полотні.

5. Дидактична гра – лото. На кожній з 10 карток є по одному зображенню і по одній назві елемента народного одягу краю. Завдання: скласти всі картки так, щоб назва одягу відповідала його зображенню.

Такі ігри сприяють розвитку логічного мислення і кмітливості, допомагають дитині розкрити в собі нові можливості та якості характеру. розвивають уяву і творчі здібності вихованців; прищеплюють уміння втілювати свої ідеї та задуми в конкретних виробках і реалізувати власні творчі плани. Оскільки спільна праця зближує школярів різного віку, розширює коло спільних інтересів, гармонізує внутрішньогрупові відносини, то вони, навіть не помічаючи цього, здобувають нові знання і навички, вчаться логічно мислити, робити правильні висновки; у них формується позитивне ставлення до інших, до історичного минулого.

Інтерактивне заняття «Прабабусина скриня» – один із найпопулярніших освітніх заходів серед учнів початкових класів. Керівник музею пропонує дітям дізнатися, який одяг носили на Рівненщині сто років тому. Для того, щоб більш яскраво це уявити, серед групи учнів обираються хлопчик і дівчинка, яким музейний працівник/вчитель пропонує одягнутися в старовинний український одяг. Для такого перевтілення у музеї наявні демонстраційні комплекти – сучасні зразки українського народного одягу і головних уборів. Усі елементи костюма послідовно вдягаються на обраних з групи школярів «моделей» – починаючи від сорочки та закінчуючи головними уборами. Упродовж заняття відбувається активне спілкування з дітьми на кшталт: «Чи замислювалися ви, чому постоли виготовлялися саме з берези?» Або: «Як ви вважаєте, чому в деяких випадках одяг носився одягнутий навиворіт?»

На практиці учні початкових класів дуже емоційно сприймають таке перевтілення своїх однолітків та можливість порівняти свій сучасний одяг із вбранням часів їхніх прабабусь. При цьому здійснюється реалізація *принципу культуровідповідності*, що передбачає органічну єдність національно-патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь.

Залучаючи молодших школярів до таких форм виховної роботи, вчителі враховують внутрішній світ вихованців з метою розвитку здібностей і можливостей кожного, моральні основи свободи та справедливості, добра і щастя.

У ході історичного розвитку шкільні музеї, як і публічні, зазнають певних трансформацій, змінюються їхні розуміння та призначення. Проте його фундаментальне призначення – зберігати, презентувати та транслювати базові цінності та досягнення людського суспільства, передавати молодому поколінню накопичений народом історичний досвід, розвивати в школярів природний інтерес до пошуку і колекціонування незвичайних предметів і на основі цього засвоювати культурно-естетичні, морально-духовні, національні цінності, залишається незмінними.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Музейна педагогіка як якісно нова та інтегративна сфера освітньої діяльності розглядається нами як інноваційна педагогічна технологія, спрямована на виховання та розвиток

особистості; формування і розвиток людини творчої, самостійної, соціально відповідальної, комунікативної, з розвинутою потребою сферою пізнання навколишнього світу і самопізнання; формування громадянина малої і великої Батьківщини, громадянина із сформованими національними цінностями.

Перспективи подальших досліджень вважаємо у дослідженні впливу квест-технологій на формування національної свідомості молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Стратегія національно-патріотичного виховання. (2019). URL: Про Стратегію національно-п... | від 18.05.2019 № 286/2019 (rada.gov.ua) (дата звернення 22.12.2022).

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення 20.12.2022).

Безлюдна, Н. (2022). Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного часу. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8).*

Камінська, В. *Музейна педагогіка в практиці сучасного ЗНЗ*. URL: http://volyn-museum.com.ua/publ/muzej_osviti_volini_pri_volinskomu_instituti_pisljadiplomnoji_pedagogichnoji_osviti/muzejna_pedagogika_v_praktici_suchasnogo_znz/37-1-0-158.

Удовиченко І. (2017). *Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник*. Київ: Лотос, Національний музей історії України. 72 с.

Музейна педагогіка в науковій освіті. (2020). *Збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 26 листопада 2020 р. /за наук.ред.С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України. 2020. 310 с.

Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації [укладач О. М. Вагеннік]. Запоріжжя, 2020. 76 с.

REFERENCES

Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Strategy of National and Patriotic Education]. (2019). URL: Pro Stratehiuu natsionalno-p... | vid 18.05.2019 № 286/2019 (rada.gov.ua) (data zvernennia 12.05.2023). [in Ukrainian]

Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The Concept of National-patriotic Education in the Ukrainian Education System]. (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (data zvernennia 20.05.2023) [in Ukrainian]

Bezliudna, N. (2022). Osoblyvosti natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv v umovakh voiennoho chasu [Peculiarities of National-and Patriotic Education of Junior Schoolchildren in Wartime]. V: *Zbirnyk naukovykh prats Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*. Vyp. 2(8). [in Ukrainian]

Kaminska, V. *Muzeina pedahohika v praktytsi suchasnogo ZNZ* [Museum Pedagogy in the Practice of Modern School.]. URL: <http://volyn->

museum.com.ua/publ/muzej_osviti_volini_pri_volinskomu_instituti_pisljadiplomn oji_pedagogichnoji_osviti/muzejna_pedagogika_v_praktici_suchasnogo_znz/37-1-0-158. (data zvernennia 23.05.2023). [in Ukrainian]

Udovychenko I. (2017). *Muzeina pedahohika: teoriia i praktyka: nauково-metodychnyi posibnyk* [Museum Pedagogy: Theory and Practice: Scientific and Methodological Guide]. Kyiv : Lotos, Natsionalnyi muzei istorii Ukrainy. 72 s. [in Ukrainian]

Muzeina pedahohika v naukovii osviti [Museum pedagogy in science education]. (2020). V: *Zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv II Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii*, m. Kyiv, 26 lystopada 2020 r./ za nauk.red.S. O. Dovhoho. Kyiv: Natsionalnyi tsentr “Mala akademiia nauk Ukrainy”. 310 s. [in Ukrainian]

Muzeina sprava u zakladakh osvity. Metodychni rekomendatsii [Museum work in educational institutions. Methodological recommendation]. (2020). [ukladach O. M. Vahennik]. Zaporizhzhia, 76 s. [in Ukrainian]

TECHNOLOGIES OF EDUCATION IN NUSH: MUSEUM PEDAGOGY

Tetiana Tsipan

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1356-2825
e-mail: 23ttss22@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the problem of national and patriotic education of primary schoolchildren by means of museum pedagogy. Museum pedagogy is considered in the article as an innovative pedagogical technology aimed at the education and development of the individual (especially its axiological sphere); as a technology that offers a qualitatively new level of mastering culture and art on the basis of museum collections and, on this basis, the implementation of the main tasks of national-patriotic education.

The means of museum pedagogy are distinguished: museums, museum collections, museum environment, museum objects, museum expositions (exhibitions), museum communication, which is implemented in museum lectures, lessons, excursions, and competitions. The article outlines the pedagogical potential of such tool of museum pedagogy as museum communication, which is considered as a process of communication between a visitor and museum exhibits that are original in their origin and purpose.

A brief description of museum interactivity is made, which involves the active participation of the museum audience in the process of museum communication in order to gain personal experience for better mastery of the museum space, involving museum visitors in active, creative activities with objects, collections of expositions, through various cultural and educational forms.

The author presents a typology of museums functioning on the basis of general secondary education institutions and the educational potential of the museum of a general secondary education institution (school museum).

A brief description of such forms of museum pedagogy as a theatrical quest and an interactive lesson “Great-grandmother’s Chest” is given.

Keywords: education technologies, museum pedagogy, means and forms of museum pedagogy, primary schoolchildren.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2023 р.